

Eino Murtorinne 1930–2023

Uusimman ajan kirkkohistorian emeritusprofessori Eino Murtorinne kuoli Helsingissä 15.7.2023. Hän oli 92-vuotias, syntynyt Kiuruvedellä 25.11.1930.

Eino Murtorinne pääsi 1950 ylioppilaaksi herännäis-painotteisesta Raudaskylän keskikoulusta ja lukiosta. Hän aloitti kohta teologian opinnot Helsingissä. Ajan tavan mukaan hän suoritti korkeimmat arvosanat useasta oppiaineesta.

Murtorinne vihittiin papiksi 1956 Kuopiossa. Myöhemmin Murtorinteen oli tehtävä valinta tieteelliselle uralle suuntautumisen ja käytännön papintyön välillä. Hän valitsi edellisen.

Tutkimusaiheen valintaan vaikutti ratkaisevimmin Turun yliopistossa Suomen historian professorina toiminut Mikko Juva. Murtorinne rupesi tutkimaan 1800- ja 1900-luvun vaihteen sortokauden eli niin sanottujen routavuosien oikeustaistelua kirkon ja papiston näkökulmasta.

Murtorinne väitteli syksyllä 1964 tutkimuksellaan *Papisto ja esivalta routavuosina 1899–1906*, joka oli käännteentekevä tuodessaan kirkkohistorian tutkimuksen melko lähelle nykyaikaa ja liittäessään siihen poliittisen aspektin.

Väitöskirjaa valmistellessaan Murtorinne oli tekemisissä niin sanottujen profaanihistorioitsijoiden kanssa. Hän kuului legendaariseen Tannerin seminaariin, joka tarjosi hänelle vertaistukea. Lisensiaatintyön epävirallinen tarkastus järjestettiin Suomen ja Skandinavian historian professorin Pentti Renvallin seminaarissa. Hannu Soikkanen, myös alun perin Juvan oppilas, oli Murtorinteen perheystävä.

Luterilaisen esivaltateologian problematiikka vei Murtorinteen kohta uusille urille, tutkimaan Saksan kirkkotaistelua. Hän pääsi keräämään aineistoa Saksan ja Pohjoismaiden kirkkojen suhteista kolmannen valtakunnan aikana.

Saksan kirkkotaistelun tutkimus tuotti yhteensä neljä merkittävää monografiaa. Murtorinne kykeni niissä säilyttämään tieteellisen objektiivisuutensa eikä kansallissosialismin vaikutukseen liittyvästä aiheestaan huolimatta noussut miksikään ”kohututkijaksi”.

Murtorinne nimitettiin 1975 unelmavirkaan, uusimman ajan kirkkohistorian henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi. Hän rupesi määrätietoisesti suuntaamaan omaa ja oppilaidensa mielenkiintoa kirkon ja papistonasemaan suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Hänen johdollaan käynnistyi Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti *Suomen kirkko uusimman ajan aatteellisissa, poliittisissa ja sosioekologisissa muutoksissa*.

WSOY julkaisi *Suomen kirkon historian* 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla professorien Kauko Pirisen, Pentti Laasosen ja Eino Murtorinteen yhteistyön tuloksena. Viimeksi mainittu kirjoitti siihen 1800- ja 1900-lukua käsittelevät laajat osat.

Murtorinteen hyvää ajan hengen ”vainua” osoitti se, että hän kiinnostui 1980-luvun puolivälissä kirkkojen asemasta Itä-Euroopan sosialistisissa maissa ja ryhtyi organisoimaan sitä koskevaa tutkimusta. Neuvostoliittoon, Inkeriin, Baltiaan, Itä-Saksaan ja muuhun Itä- tai Keski-Eurooppaan kohdistuneen tutkimuksen ajankohitaisuuden osoitti lopullisesti Berliinin muurin murtuminen 1989.

Suomen kirkkohistoriallisessa seurassa Murtorinne hoiti kaikkia keskeisiä tehtäviä puheenjohtajuuteen saakka. Juhlakirjan *Kirkko ja politiikka* Murtorinne sai 1990. Seuran kunniajäseneksi hänet kutsuttiin 2001.

Suomen Historiallisen Seuran tutkijajäseneksi Murtorinne kutsuttiin 1969. Seuran hallituksessa hän toimi pitkään ja oli puheenjohtajana vuonna 1984. Silloinen toiminnanjohtaja muistaa Murtorinteen esimiehenä,

joka oli poikkeuksellisen ystävällinen ja hienovarainen henkilö.

Murtorinne kuului jo vuodesta 1976 lähtien paitsi *Teologisen Aikakauskirjan* myös *Historiallisen Aikakauskirjan* toimituskuntaan. Savon historian toimituskunnan puheenjohtajana hän vaikutti sittemmin käytännössä siihen, että savolaiset ovat maakuntahistorioiden eturivissä.

Murtorinne oli paitsi tutkija ja tutkimusten ohjaaja myös tiedepoliitikko, joka toimi Suomen Akatemian humanistisen toimikunnan jäsenenä ja varapuheenjohtajana. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet kutsuttiin jo 1973.

Hannu Mustakallio
Kirkkohistorian professori emeritus
Itä-Suomen yliopisto